

Закалюка. К.: Юрінком Інтер, 2006. 296 с.

13. Антонян Ю.М., Волкова Т.Н. Преступность стариков. Монография. Рязань: Академия права и управления ФСИН, 2005. 160 с.

Козиря Анна Віталіївна

курсант навчальної групи КП-732
факультету підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Людвік Валентин Дмитрович

доцент кафедри кримінального
права та криминології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМА БУЛІНГУ В ШКОЛІ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ПІДХІД

Останніми роками набуло поширення в освітній практиці нашої держави таке ганебне явище, як булінг. Булінг (bullying, від англ. bully – хуліган, забіяка, задирака, грубіян, насильник) визнається як утиск, дискримінація, цькування. Ця соціально-психологічна проблема існує уже досить довго, але говорити про неї та шукати шляхи вирішення фахівці та законодавці в Україні почали відносно нещодавно. В той час, як закордоном вже давно існує нормативна база та програми реформування освіти, що стосуються безпосередньо цього актуального питання.

Для вирішення такої проблеми, як цькування в школі, був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» який набрав чинності 19 січня 2019 року. І саме він встановлює покарання за «діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого» [1].

Крім цього, даним законом визначаються механізми протидії цькуванню, а саме:

Контроль за здійсненням виконання плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу покладається на керівника закладу освіти.

Законом передбачається порядок подання та розгляду заяв про випадки булінгу від здобувачів освіти, їх батьків та інших осіб; прописується процедура надання рішення про проведення розслідування.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» були внесені зміни в Законі України «Про освіту», а саме освітньому омбудсмену надається право на здійснення перевірки заяв про випадки булінгу в закладі освіти та на отримання інформації від центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки щодо загального числа випадків булінгу у закладах освіти [2].

Кодекс України про адміністративні правопорушення було доповнено статтею 173⁴, яка називається «Булінг (цькування) учасника освітнього процесу».

В даній статті КУпАП сказано, що булерів (або їх батьків) варто штрафувати або засуджувати до громадських робіт. Однак, шкільні психологи звертають увагу на те, що покарання не завжди спрацьовує при вирішенні цієї проблеми, оскільки булер може просто затаїти образу та помститися пізніше. Тут вже виникає проблема булінгу поза навчальним закладом, яка по факту випадає зі сфери дії закону. Більше того, в КУпАП було визначено покарання й для керівників закладів освіти — за приховування випадків булінгу. Тож тепер, якщо директор школи не повідомить в поліцію про факт цькування дитини (навіть якщо дитина-жертва не жалілася), він також буде зобов'язаний сплатити штраф або відпрацювати виправні роботи [3].

На нашу думку, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» передбачає чіткі алгоритми дій у випадку цькувань, проте це стосується лише освітнього процесу. Відтак, ми вважаємо, що цькування дітей поза межами шкільного подвір'я також повинно бути в фокусі відповідних інстанцій та не залишатися безкарним.

Вивчаючи світовий досвід із розв'язання питання щодо протидії булінгу, варто відзначити, що однією з перших країн, де про проблему булінгу почали говорити на національному та законодавчому рівнях, стала Швеція. Тут, окрім законів, що захищають жертв цькування, впроваджено закріплену в законодавстві системну профілактичну роботу, яку здійснюють державні установи та некомерційні організації, наприклад, «Friends». Доволі результативним способом протидії цькуванню в Швеції став так званий «Метод Фарста», що полягає у створенні в школах спеціальних «антибулінгових» команд з учнів та вчителів, задачею яких є захист інших учнів з першого по дев'ятий клас. До подібних команд відбирають школярів з лідерськими якостями та призначають їм по кілька підшефних з молодших класів. Кожен «лідер» повинен хоча б раз за день підходити до ввірених йому учнів, дізнаватися, чи все гаразд та давати зрозуміти про готовність допомогти у вирішенні проблем зі цькуванням [4].

Отже, варто сказати, що Швеція як країна-новатор у вирішенні проблеми булінгу показала світовій спільноті шляхи врегулювання цього явища та організацію дій на законодавчому, освітньо-педагогічному та соціально-психологічному рівнях. Своєю діяльністю у сфері протидії боулінгу Швеція заклала підґрунтя в основу боротьби з булінгом, реформування законодавства та освітнього процесу.

Найефективнішою антибулінговою програмою визнано норвежську загальнонаціональну програму Дена Ольвеуса, результати багатолітнього моніторингу якої продемонстрували свою дієвість – вона на 30-50% знижує кількість інцидентів, пов'язаних з цькуванням. Одночасно знижуються й показники антисоціальної поведінки, включаючи пияцтво, крадіжки, вандалізм тощо, а також покращується загальний клімат в школах. Дана програма засновується на принципах, що передбачають створення теплового та позитивного шкільного (в ідеалі – і домашнього) середовища та ставить акцент не на покаранні, а на заохоченні до мирного співіснування з твердими рамками і обмеженнями неприйнятної поведінки. Реалізація комплексу інформативно-консультативних, діагностичних, корекційних та організаційних дій передбачає три рівні: загальношкільний, груповий (на рівні класу) та індивідуальний. За рішенням уряду Норвегії програма Д. Ольвеуса була включена до реалізації у всіх школах як обов'язкова [4].

Таким чином, норвежська програма Дена Ольвеуса удосконалила світову систему боротьби з булінгом і на прикладі власного досвіду довела свою ефективність, зокрема, у роботі із учнями загальноосвітніх навчальних закладів. Окрім того, дана система передбачає залучення учнів старших класів, а отже розвиває їх морально-психологічні та лідерські якості як майбутніх членів суспільства.

У Великобританії реалізується програма Делвіна Таттума, багато в чому подібна до розробок Д. Ольвеуса, що включає в себе три стадії: роботу з кризою, інтервенцію і профілактику. Щотижня в британських школах проходить урок персональної та соціальної освіти (Personal and Social Education), під час якого, серед іншого, обговорюються міжособистісні проблеми в класі [4].

Програма Делвіна Таттума дозволяє структурно розподілити проблему булінгу та вирішувати її поетапно, а отже полегшити даний процес не лише на рівні нормативно-правового регулювання, але і на рівні практичного застосування.

У мережі Інтернет також діють кілька великих національних і міжнародних серверів присвячені проблемі протидії булінгу, зокрема: Bullying, Bullying Online, Stop bullying, Bullying net, www.bullying та ін., де можна отримати кваліфіковану консультацію спеціаліста.

Отже, у висновку ми можемо сказати, що булінг (цькування) є доволі серйозною соціально-педагогічною проблемою, яка на сьогоднішній день є актуальною не лише на національному, але й на міжнародному рівні. Слід зазначити, що на національному рівні зміни та доповнення нормативної бази, яка регулює вирішення такого явища, як булінг, відбулися. Але щодо практично-профілактичної роботи працівників педагогічної сфери є багато

нерозглянутих та невирішених питань, які перш за все, стосуються рівня професійності та обізнаності, безпосередньо, педагогів у новітніх способах викладання та психологічної роботи з дітьми. Тому, проаналізувавши світовий досвід, зрозуміло, що Україна ще багато в чому поступається зарубіжним державам, які демонструють, що ефективно запобігання проявам булінгу в школах вимагає злагодженої організації як внутрішньосистемної, так і міжвідомчої взаємодії, в основі якої лежить чітка нормативна база та новітні освітньо-психологічні підходи. З метою вирішення даної проблеми необхідно перейняти зарубіжний досвід, який перш за все стосується врегулювання законодавства та зміни принципів підходу до реформування національного освітнього процесу.

Бібліографічні посилання:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19>.
  2. Закон України «Про освіту» (від 05.09.2017 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
  3. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
  4. Миськевич Т. Регулювання проблеми булінгу на законодавчому рівні: перші кроки України та світовий досвід. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=32&Itemid=171.
-

Крижановський Олексій Миколайович
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ ОЗНАКИ ОСОБИ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ЗЛОЧИНЦЯ - НАРКОМАНА

Питання кримінологічної характеристики неповнолітніх злочинців, які вживають наркотики або вчинюють злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів, є вкрай важливим, оскільки питання запобігання злочинам у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів залишається на стабільно високому рівні в Україні та світі протягом достатньо тривалого часу.

За експертними оцінками кожний хворий наркотичною залежністю втягує до вживання наркотиків 13 – 15 осіб [1, с. 97].

Особа підлітка-наркомана відрізняється від особи звичайного запущеного неповнолітнього. Ступінь деморалізації, її глибина у молодого споживача наркотиків, як правило, більша, ніж у звичайного підлітка. Серед українських підлітків приблизно 10 % - наркозалежні. При цьому